

IJTIMOIIY-AXLOQIIY QADRIYATLARNING BARKAMOL AVLODNI TARBIYALASHDAGI AHAMIYATI

*Axmedova Ma'rifat Abdullayevna, UrDU dotsenti, falsafa fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

THE IMPORTANCE OF SOCIO-MORAL VALUES IN THE UPBRINGING OF A HARMONIOUS GENERATION

*Akhmedova Marifat Abdullayevna, Associate Professor of UrSU,
Doctor of Philosophy in Philosophy (PhD)*

ЗНАЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНО- ПРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ВОСПИТАНИИ ГАРМОНИЧНОГО ПОКОЛЕНИЯ

*Ахмедова Маърифат Абдуллаевна, доцент УрГУ, доктор
философии по философским наукам (PhD)*

<https://orcid.org/0000-0003-1753-6779>

e-mail:

ahmedovamarifat79@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarning barkamol avlodni tarbiyalashdagi ahamiyati to'g'risida fikrlar yoritilgan. Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlar orqali insonning tom ma'nodagi mavjudligi belgilanadi. Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlar insonlar o'rtasida to'g'ri munosabatlarni shakllantiradigan, jamiyatda barqarorlik va tartibni saqlaydigan, har bir insonning ahamiyatini anglash va unga hurmat ko'rsatish kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlar insonlarga o'zaro hurmat, bag'rikenglik, adolat va mehr-oqibatni o'rgatadi. Bu qadriyatlar yoshlarni to'g'ri qarorlar qabul qilishga, boshqalarga nisbatan hurmat ko'rsatishga va o'zini mas'uliyatli his qilishga undaydi.

Kalit so'zlar: qadriyat, maqsad, salohiyat, barkamol shaxs, vatanparvarlik, ajdodlar, xalq, kutubxona, qo'lyozma, adabiyot, san'at, axloq, falsafa, qalb.

Abstract: This article covers ideas about the importance of socio-moral values in the upbringing of a harmonious generation. Through socio-moral values, the literal existence of a person is determined. Socio-moral values include concepts such as understanding and respecting the importance of each person, which form the right relationship between people, maintain stability and order in society. Social moral values teach people mutual respect, tolerance, justice and kindness. These values encourage young people to make the right decisions, show respect for others, and feel responsible.

Keywords: value, purpose, potential, harmonious personality, patriotism, ancestors, people, library, manuscript, literature, art, ethics, philosophy, heart.

Аннотация: В этой статье рассматриваются идеи о важности социально-нравственных ценностей в воспитании гармоничного поколения. Через социально-нравственные ценности определяется буквальное существование человека. К социально-нравственным ценностям относятся такие понятия, как те, которые формируют правильные отношения между людьми, поддерживают стабильность и порядок в обществе, осознают значимость каждого человека и проявляют к нему уважение. Социальные моральные ценности учат людей взаимному уважению, терпимости, справедливости и доброте. Эти ценности побуждают молодых людей принимать правильные решения, проявлять уважение к другим и чувствовать ответственность.

Ключевые слова: ценность, цель, потенциал, гармоничная личность, патриотизм, предки, народ, библиотека, рукопись, литература, искусство, мораль, философия, душа.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Mustaqillik yillarida mamlakatimiz ta'lim tizimidagi keng qamrovli islohotlar tezda samara berib, jahon hamjamiyatining havasini keltirayotgani bejiz emas, mustaqilligimizning ilk kunlaridan boshlab o'zligimizni anglash, milliy qadriyatlarimizni tiklashga alohida e'tibor qaratildi. Bundan ko'zlangan yagona maqsad esa ertangi kunimizning egalari bo'lmish yoshlarni yuksak intellektual salohiyatli, barkamol shaxs qilib tarbiyalashdir. O'z navbatida yoshlarda vatanparvarlik ruhini uyg'otish, eng avvalo, ularning ma'naviy dunyosini shakllantirish masalalarining qanchalik samarali hal etilishiga bog'liq. Shuning uchun ham hozirda yoshlarda tarixiy ong va tarixiy xotirani shakllantirish muammosini o'rganish dolzarb bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Ana shu yo'lda ajdodlarimizning boy ilmiy merosi va tarixiy xotirasi muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, ajdodlarimiz tafakkuri va dahosi bilan yaratilgan eng qadimgi toshyozuv va bitiklar, xalq og'zaki ijodi namunalaridan tortib, bugungi kunda kutubxonalarimiz xazinasida saqlanib kelinayotgan ming-minglab qo'lyozmalar, ularda mujassamlashgan tarix, adabiyot, san'at, siyosat, axloq, falsafa, tibbiyot, matematika, mineralogiya, kimyo, astronomiya, me'morchilik, dehqonchilik va boshqa ilm sohalariga oid bebaho asarlar bizning buyuk ma'naviy boyligimizdir. Ana shunday katta ko'lamdagi boy ilmiy merosga ega xalq dunyoda kamdan kam topiladi¹.

MUHOAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Qalb, yurak, din va ilohiyot sof tushunchalar hisoblanadi. Qur'oni Karimda "qalb" so'zi 133 marta uchraydi. Tustariy, Balxiy, Nuriy, Termiziy, G'azzoliy kabi allomalar fikricha, qalb inson ichidagi ilohiy sir bo'lib, shu tufayli inson hatto farishtalardan ham yuqori turadi. Qalb narsalarning tub mohiyatini ko'ra oladi, u inson

xatti-harakatlarini aks ettiruvchi ko'zgu bo'lib, savob amallar uni nurga to'ldiradi, yomon amallar esa, aksincha, xiralashtiradi².

Demak, insonning tom ma'nodagi mavjudligi uning qalbida aks etadi. Qalbi nur, ezgulik, yaxshilik, go'zallik bilan to'lgan har qanday insonni mukammallikka intilgan, o'zini yaxshi insonga aylantirishga harakat qilayotgan shaxs sifatida tan olish mumkin.

Shu bilan birga go'zal inson, yaxshi shaxs tarbiyasi faqat uning qalbi bilangina belgilanmaydi. Qalb bilan bab-baravar aqlning o'rni ham juda katta. Aql eng ulug' ne'matlardan biri sanaladi va u insonni doimo anglash, fikrlash, mushohada etish, tafakkur qilishga undaydi.

Masalaning eng muhim jihati shundaki, qalb aql bilan uyg'unlashgandagina u tom ma'noda insonga, insoniyatga xizmat qilishi mumkin, zero, Arastu ta'kidlaganidek, aql dil go'zalligi bilan qo'shilsa fazilatga aylanadi, aks holda aql fazilat emas.

Insonda qalb va aql uyg'unligiga erishishning barkamol avlod tarbiyasidagi o'rni masalasiga Sharqda, ayniqsa, katta ahamiyat berilgan. Buyuk mutafakkir Abu Homid G'azzoliy o'zining "Kimyo saodat" asarida inson tanasini shaharga o'xshatadi. Uning aytishicha qalb, dil – bu shaharning podshohi. Aql bu shahar podshohining vaziri. "Bunga o'xshash vaqtiki podshoh Dil vazir – Aqlning maslahati birla ish qilsa, shahvat va g'azabni vazir Aqlning zerdasti va farmonida qilsa, badan mamlakati aning nizomida bo'lg'usidir. Va saodat yo'lini topib, Haq Taoloning ma'rifatini hosil qilg'usidir va agar Dil vazir Aqlni shahvat va g'azab iligida asir qilsa, badan mamlakati vayron bo'lib, podshoh Dil ham asir bo'lib, badbaxt va halok bo'lg'usidir"³.

NATIJA (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Nazarimizda, qo'yilgan masalaga bundan ortiq izoh yo'q. Qalb bilan aql uyg'unlashgan joyda rivojlanish, yaxshilik, ezgulik, go'zallikka intilish bor. Qalb, dil va aql o'rtasidagi kelishmovchilik esa, barcha ziddiyatlar, nohaqliklar,

¹ Каримов И. А. "Юксак маънавият – энгилмас куч" Иккинчи нашр. Т.: "Маънавият" 2010, 31-бет.

² Ислом энциклопедияси. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2004. –Б.290.

³ Абу Ҳомид Ғаззолий. Кимёи саодат. Рух ҳақиқати. – Т.: Адолат, 2005. –Б.37.

adolatsizliklarning manbaidir. Shubhasiz, ushbu holatda qalb, dil, yurakning o'rne, ahamiyati kattadir.

Jamiyat ma'naviy qiyofasini belgilashda, fuqaroning sog'lom ma'naviy ehtiyojini shakllantirishda, shak-shubhasiz, yuqoridagi savollarga berilgan javoblar muhim ahamiyatga ega. Fuqaro ma'naviy ehtiyojini shakllantirish o'ta murakkab va ma'lum vaqtni talab etadi. Buning uchun, eng avvalo, shaxsda o'zini-o'zi rivojlantirishga moyillik bo'lishi lozim. Bu esa, ko'proq oila, mahalla, o'qiyotgan yoki ishlayotgan bilim yurti, muassasa, tashkilotdagi, umumiy tarzda aytadigan bo'lsak, jamiyatdagi o'rnak va ibrat masalasiga bog'liq. Bu birinchi masala.

Masalaning ikkinchi jihati yon-atrofimizda, dunyoning boshqa mamlakatlarida yoshlarga taqdim etilayotgan turli ma'naviy "ne'matlar" saviyasiga bog'liq. Ma'lumki, "sadzizm" iborasi fransuz yozuvchisi Markiz de Sad (1740-1814-yillar) nomi bilan bog'liq. Sadizmning ma'no-mohiyati – jinoiy buzuvchilik, yostiqdoshiga jismoniy azob yetkazilgan taqdiridagina to'la-to'kis huzur qilish, haddan tashqari shafqatsizlik, boshqalarning azoblanishidan huzurlanish demak. Taniqli adib M.Shohonov ta'kidlaganidek, de Sad asarlarida tasvirlangan ma'naviy qashshoqlik, ashaddiy shafqatsizlik manzaralari faqat la'natlashga loyiq. O'z onasini zo'rлагan murtad, qizini o'ziga o'ynash tutib, so'ng uning murdasini ovloq joyga eltib tashlaguncha yalab-yulqab borgan vosvos ota haqidagi parchalarni o'qishning o'zi ham azob. Shunday bo'lsa-da, de Sad kitoblarini o'qishga mushtok bo'lgan kitobxonlar juda ko'p⁴.

Insonning go'zal fazilatlarini, uning muqaddasligini ifoda etuvchi asarlar bilan birga uni kamsituvchi, yerga uruvchi ayrim "asarlar"ning yuzaga kelishi, shubhasiz, fuqaro ma'naviy ehtiyojini vulgarlashtiradi. Bosqinchilik, ur-yiqit, zo'ravonlikni muntazam ravishda "tomosha

qiluvchi", "o'qiydigan" kishidan nimani ham kutish mumkin? Sog'lom ma'naviyat yomon odamning yaxshi odamga, yaxshi odamning esa go'zal xulqli insonga aylanishini ifoda etuvchi ma'naviy boyliklar asosidagina shakllanishi mumkin.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Shu ma'noda bizning jamiyat a'zolari o'rtasida olib boradigan ishlarimiz, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarimiz o'z maqsad-muddaomizga yetkazyaptimi, ular sog'lom ma'naviy ehtiyojini shakllantirishga xizmat qilyaptimi – buni aniqlash juda muhim. Qolaversa, sog'lom ma'naviy ehtiyoj fuqaroda erkin tafakkur qilish, fikriy mustaqillikka erishishni ta'minlaydi. Olib borayotgan targ'ibot-tashviqot, ma'naviy-mafkuraviy ishlarimiz aniq maqsadga yo'naltirilmas ekan, undan hech kim, hech qanday naf ko'rmaydi. Fuqaroning qiziqishi, xususiyatlari, yoshi va boshqa jihatlarini e'tiborga olinib o'tkaziladigan har qanday tadbir bir tomondan, o'sha shaxsning sog'lom ma'naviy ehtiyojini shakllantirishga xizmat qilsa, boshqa tomondan, uning ma'naviy qiyofasini boyitishga, mustaqil shaxs sifatida barkamol inson bo'lib tarbiya topishiga imkon beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Каримов И. А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Иккинчи нашр. Т.: Маънавият. 2010, 31-бет.
2. Ислом энциклопедияси. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2004. –Б.290.
3. Абу Ҳомид Ғаззолий. Кимёи саодат. Рух ҳақиқати. – Т.: Адолат, 2005. –Б.37.
4. Айтматов Ч., Шоҳонов М. Чўккида қолган овчининг оху зори. - Т.: Шарқ, 1998. –Б.128.
5. Мирзаев Т., Ширинов Т. Буюк тарихимиз кўзгуси // Халқ сўзи газетаси, 2003 йил, 2 апрель.

⁴ Айтматов Ч., Шоҳонов М. Чўккида қолган овчининг оху зори. - Т.: Шарқ, 1998. –Б.128.